

Zijden Hempjes

In de literatuur van de afgelopen eeuwen zijn meerdere appels te vinden met de fraaie naam Zijden Hemdje of een vergelijkbare naam in een oudere spelling: Zijden Hempje, Zijden Hemmetje. Niet alleen in onze pomologische literatuur, maar ook in de Duitse, Franse en Engelse: Seidenhemdchen of Cheminette Soie Blanche. In dit artikel wordt ingegaan op de oorsprong van deze benaming.

Verklaringen voor de naam

De oorsprong van de naamgeving ligt in een grijs verleden. Er zijn in de literatuur enkele verklaringen voor de naam te vinden. Een waarschijnlijke is dat de naam ontleend is aan de witte was op de tere schil, die de pas geplukte appel een zijdeachtig aanblik biedt. Meerdere appels hebben zo een schil, zodat er

Het Herfst Zijden Hempje.

ook meer appelrassen zijn, die de naam Zijden Hempje kregen.

Een andere verklaring stelt dat de naam een verbastering is van de Engelse familienaam Sydham. Verondersteld wordt dat een oorspronkelijk Nederlandse appel met de naam Zijden Hempje via Amerika naar Engeland is gekomen en daar de naam Sydham heeft gekregen.

Een derde verklaring, die in meerdere publicaties en websites te vinden is, stelt dat het een appel van Engelse oorsprong is, afkomstig uit het dorp Sydenham in Devonshire (V.K.). Deze appel zou in 1740 gevonden zijn. In 1816 beeldt G. T. Wilhelm deze af en geeft hem het synoniem Seiden Hemdchen. Hij toont echter een tamelijk platte rode appel met een korte steel die totaal niet lijkt op het Zijden Hemdje van Knoop of op een van onze andere Zijden Hempjes. Bovendien dateert de eerste vermelding van het Zijden Hempje in de Nederlandse literatuur al uit 1703, namelijk Sye Hemmeties, in het Register van alle de Soorten der voornaamste Vrugten door Hendrik van Oosten. Ook het Register van alle soorten van peren en appels, een bijvoegsel van de Nederlandse Hovenier van 1717 vermeldt een Zijden Hemmetje.

De meest waarschijnlijke verklaring lijkt me daarom de eerste, namelijk dat de appels genoemd zijn naar de tere en wit bewasemde schil.

Overzicht van Zijden Hempjes

We geven hier het volgende overzicht van appels vermeld in de Nederlandse literatuur. In ons land kennen we er van oudsher vier met Zijden Hempje als hoofdnaam:

- Het Zijden Hemmetje, of Wit Zijden Hemmetje of Echt Zijden Hemmetje, zoals beschreven door Johann Hermann Knoop in zijn Pomologia van 1758.
  - Het Zomer Zijden Hempje
  - Het Herfst Zijden Hempje
  - Het Winter Zijden Hempje
  - Het Boskoper Zijden Hempje
- En dan zijn er nog 2 appelrassen met de naam Zijden Hempje als synoniem die een andere hoofdnaam hebben.

- De Rode Poom die in de Nederlandsche Boomgaard van 1864 staat beschreven, werd in Overijssel ook wel Zijden Hemdje genoemd. Deze heet in Noord-Holland ook wel Lekker Beetje. Dit is de oorspronkelijk Franse appel Pigeon Rouge.
- Ook de Blanke Tulpappel had in het Westland het synoniem Zijden Hemdje. Dit is een zomerappel en een andere dan het Zijden Hemmetje van Knoop dat een late herfstappel is.

Ook in het buitenland kennen we Zijden Hemdjes. In Duitsland zijn er meerdere Zijden Hempjes bekend. Olaf Andersson komt tot het volgende overzicht:

- Aegidienberger Seidenhemdchen (Rheinland Kreis Siegen)
- Paderborner Seidenhemdchen (Paderborn, Nordrhein-Westfalen)
- Rheinisches Seidenhemdchen (identisch mit dem Roten Seidenhemdchen. Deze is identiek aan het Stolberger Zijden Hempje (Stolberg, Nordrhein-Westfalen)
- Rotes Seidenhemdchen (identiek aan het Rheinisches Seidenhemdchen)

Het Zijden Hemmetje van J.H. Knoop.

Het Zomer Zijden Hempje

- Weißes bzw. Echtes Seidenhemdchen. Dit is het Zijden Hemmetje van Knoop (verdwenen in Duitsland)
- Wendländisches Seidenhemdchen (Landkreise Lüchow-Dannenberg & Lüneburg)

In Frankrijk is er een oude appel afkomstig uit de Val de Baule in het Loiregebied met de naam Chemisette de Soie Blanche of Chemisette Blanche. Dit is een geheel gele, ronde appel, die niet lijkt op de andere bekende Zijden Hempjes.

In de National Fruit Collection in Brogdale (V.K.) staat een Weisses Seiden Hemdchen, die weliswaar nog niet vergeleken is met de in Nederland en Duitsland voorkomende soorten, maar op basis van de afbeelding kan gezegd worden dat deze niet lijkt op het Wit Zijden Hempje van Knoop, en die veel meer weg heeft van ons Herfst Zijden Hemdje (het betreft een herfstappel).

De Nederlandse Zijden Hempjes

Allereerst het oudst bekende Zijden Hempje, zoals beschreven door Knoop in 1758.

Synoniemen zijn: Wit Syden Hemmetje, Echt Zijden Hemdje.

De herkomst is onbekend. Volgens André Leroy is het dezelfde als de Pomme de Demoiselle van Jean Bauhin, genoemd in 1598. Het is een tamelijk grote appel, iets hoog of langwerpig rond; de schil is mooi glad; het vlees is zacht en geurig, met een aangename smaak. De kleur: geel met rode blos. Of zoals

Leroy zegt: "Jaune clair, plus ou moins nuancée de rose tendre sur la face exposée au soleil."

De appel is eetrijp in november-december.

Het Zomer, Herfst en Winter Zijden Hempje

Deze drie lijken veel op elkaar. Ze verschillen vooral in rijpingstijd en bewaarbaarheid.

Alle drie de types zijn fraai gekleurd, klein tot middelgroot, regelmatig rond tot iets conisch van vorm, aanvankelijk groen, bij rijping verkleurend tot bijna wit met rode streepjes aan de zonkant. De schil is dun en glad en aan de boom wit bedauwd. Het vruchtvlees is iets gelig, fijn en wat los van structuur, zacht zuur, aromatisch en heerlijk van smaak. Zelfs gekneusde vruchten kunnen goed bewaard worden: er komen geen rotte plekken en de beurse plekken verkurken. Het zijn fraaie tentoonstellingsappels, die nog zelden te vinden zijn.

Het Zomer Zijden Hempje is rijp in augustus en slechts kort bewaarbaar. Het Herfst en het Winter Zijden Hemdje zijn wat groter. Het Herfst Zijden Hempje rijpt in oktober en is enkele maanden houdbaar. In de boomgaard van de Menkemborg te Uithuizen staan enkele bomen van dit ras. Het Winter Zijden Hempje is plukrijp in november en enkele maanden te bewaren.

Dan is er nog het Boskoper Zijden Hempje, beschreven door Jacobus ten Doornkaart Koolmann in zijn 'Pomologische Notizen' uit 1870. Deze appel was door de firma Ottonlander in Boskoop in de handel gebracht. Ten Doornkaart concludeert

dat het een andere soort is dan het Wit Zijden Hempje van Knoop. Uit diens beschrijving blijkt dat het een vroege, hoog gevormde herfstappel is, een andere dan het Herfst Zijden Hemdje. Het Boskoper Zijden Hempje lijkt verdwenen.

Kortom, hét Zijden Hemdje bestaat niet. Het gaat om een groep heel oude appels. Opvallend is dat Hendrik van Oosten in 1703 al spreekt van Sye Hemmeties in het meervoud. Er zijn meerdere appelrassen die Zijden Hempje als hoofdbestanddeel in de naam hebben of deze naam als een synoniem hebben. We kunnen er vanuitgaan dat het niet om één bepaald appelras gaat, maar dat er van een groep appels gesproken moet worden, zoals er ook groepen Bellefleuren, Renetten en Calvilles zijn. Het enige dat ze gemeenschappelijk hebben, is de tere bedauwde schil.

Jan Veel

Bronnen

<http://www.streuobst-lueneburg.de/docs/newsletter/Themenblatt-Seidenhemdchen.pdf>

G. T. Wilhelm's *Unterhaltungen aus der Naturgeschichte* (Encyclopedia of Natural History), Deel 4, Vienna, 1816.

André Leroy - *Dictionnaire de Pomologie 1873*. Deel 3 Pommes, p. 215.

Register van alle de Soorten der voornaamste Vruchten. Dito een Register van alle de Saaden, behoorende tot de Moestuinerij. Door Hendr. van Oosten, entenier te Leyden, 1703.

Register van alle soorten van peren en appels van 1717, vermeldt een Sijden Hemmetje. Dit is een later verschenen bijvoegsel van de *Nieuwe Nauwkeurige Neederlandse Hovenier* van 1713, uitgegeven te Leyden.